

BORRPROVER FRÅN BLASIEHOLMEN

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid borrning inom RAÄ-nr Stockholm 103:1/L2015:7789, fastigheterna Norrmalm 3:1 och 3:43, Stockholms socken och kommun, Uppland, Stockholms län

JOHAN KLANGE

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3173

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Utsnitt av Tilleus karta från 1733 som visar Blasieholmen.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2018

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

BORRPROVER FRÅN BLASIEHOLMEN

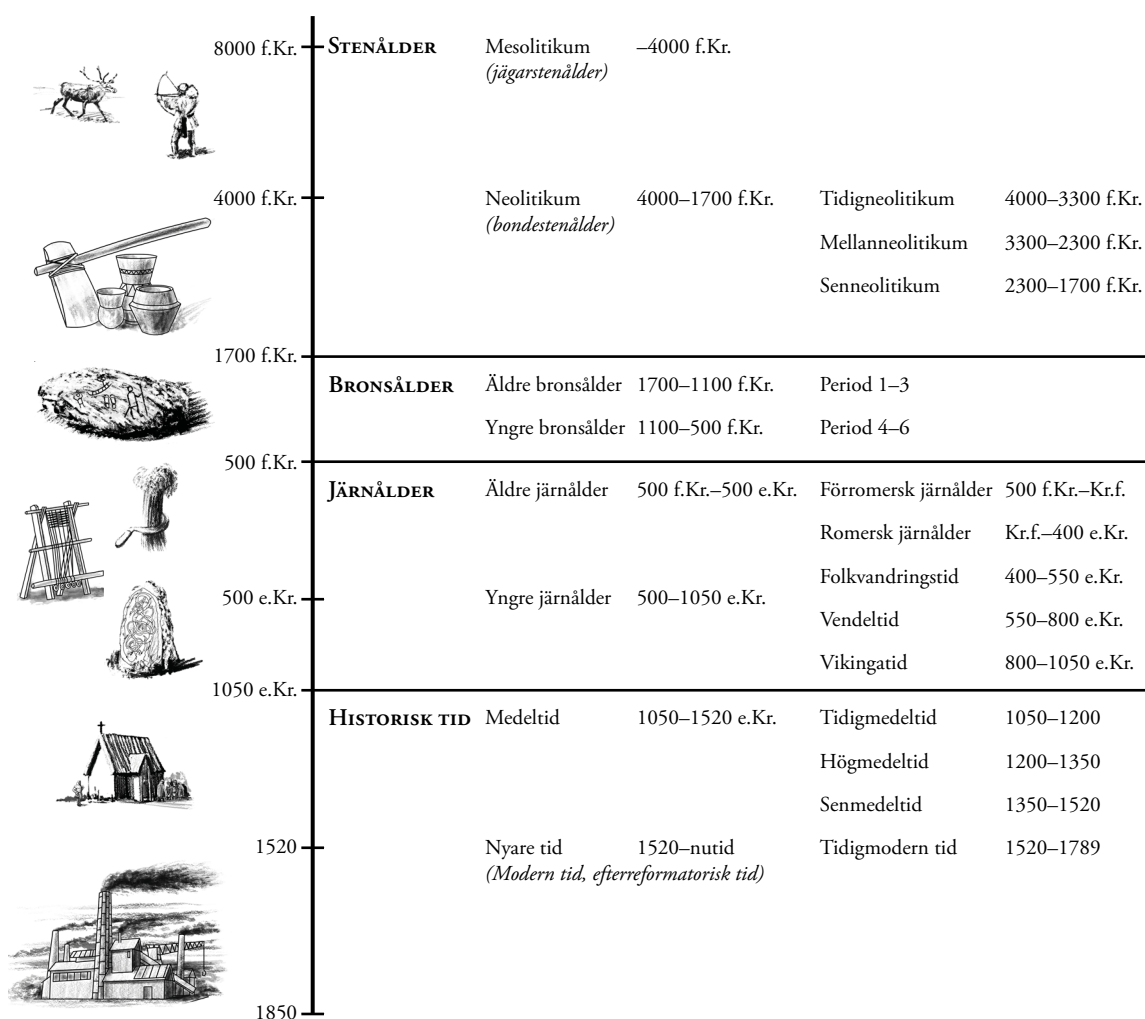
Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid borrhning inom RAÄ-nr Stockholm 103:1/L2015:7789, fastigheterna Norrmalm 3:1 och 3:43, Stockholms socken och kommun, Uppland, Stockholms län

JOHAN KLANGE

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3173

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
BAKGRUND.....	9
GENOMFÖRANDE	9
RESULTAT OCH ARKEOLOGISK UTVÄRDERING.....	9
REFERENSER	12
Litteratur	12
Historiska kartor.....	12
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	13
BILAGOR	14
Bilaga 1. Provtabell	14
Bilaga 2. Fyndtabell	15

Figur 1. Borrhål och förlämningen Stockholm 103:1 (urval, FMIS)/L2015:7789 (urval, KMR) markerade på underlagskarta från Stockholms kommun, skala 1:5 000. Översikt skala 1:200 000.

SAMMANFATTNING

Under sommaren 2018 utförde Arkeologikonsult en genomgång av borrhållsprover från de geotekniska undersökningar som genomförts inom fastighet Norrmalm 3:1 och 3:43 på Blasieholmen, Stockholm (figur 1). Borrhållsproverna undersöktes då dessa tagits upp inom och i närheten av fornlämningen Stockholm 103:1/L2015:7789 som utgör Stockholms stadslager från medeltid samt tidigmodern tid.

Sammanlagt analyserades prover från åtta borrhåll varav sju innehöll indikationer på kulturlager vilka troligen härrör från 1700- och 1800-talet. Sammantaget visar borrhållsproverna på förekomsten av kulturlager inom den aktuella delen av Blasieholmen, att dessa tillkommit på fast mark och att inga större träkonstruktioner inom borrhållsprovningarnas djup kunde fastställas.

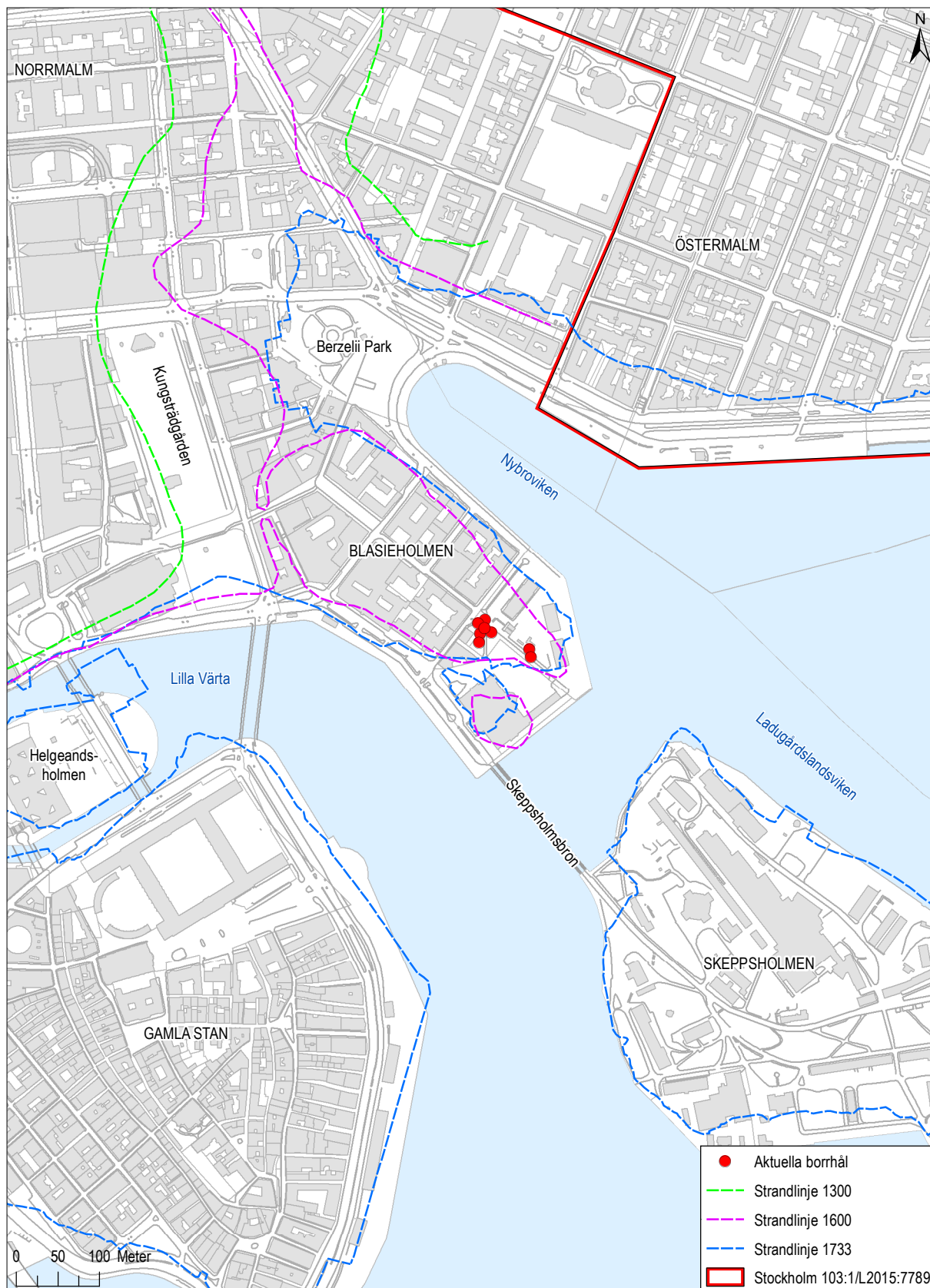
INLEDNING

I samband med geotekniska undersökningar inför utbyggnaden av tunnelbanans blå linje från Kungsträdgården till Nacka genom sondering och borrhållsprovtagningar på Blasieholmen utförde Arkeologikonsult en arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning vid borrhållsprovning inom fornlämningen Stockholm 103:1/L2015:7789 i Stockholms socken och kommun.

Syftet med undersökningen var att medverka vid analyserna av de upptagna borrhållsproverna och dokumentera de eventuella kulturlager och konstruktioner som framkom i dessa, vilket skulle kunna ge bra underlag för Länsstyrelsens bedömningar inför eventuella kommande undersökningar.

Sammanlagt analyserades prover från åtta borrhåll vilka tagits upp inom Blasieholmens östra delar.

Det arkeologiska arbetet utfördes av två arkeologer och bestod av en genomgång av borrhållsprover på SWECO geolabb under den 17 augusti 2018. Uppdragsgivare var Förvaltningen för utbyggd tunnelbana (FUT) inom Stockholms läns landsting. Borrhållsprovningarna utfördes av Tyréns AB, jordproverna analyserades av SWECO Geolab och undersökningen utfördes efter beslut av Länsstyrelsen Stockholms län (dnr 431-9833-2018).

Figur 2. Borrhål, fornlämningen Stockholm 103:1 (urval, FMIS)/L2015:7789 (urval, KMR) samt ungefärliga strandlinjer (Hasselmo 1981; Johansson & Århem 2002). Mot bakgrund av underlagskarta från Stockholms kommun, skala 1:7 000.

BAKGRUND

Fornlämningen Stockholm 103:1/L2015:7789 utgörs av stadslager från medeltid och tidigmodern tid (figur 2). Blasieholmen ligger i den västra delen av denna och utgjorde från början två separata öar. Det aktuella borrhövlarna har tagits upp inom den

östra delen av den större av öarna. Vid tidigare undersökningar på och omkring Blasieholmen har ett mycket stort antal vrak påträffats av vilka majoriteten sänkts i samband med utfyllnadsarbeten längs öns stränder (Hasselmo 1981).

GENOMFÖRANDE

Totalt undersöktes prover från åtta borrhål. Borrhövlarna utfördes med hjälp av skruvborr till ett djup av mellan 0,8 meter och 5 meter. Metoden som använts för borrhövlarna gör att det inte finns några bevarade borrhövlarna men däremot jordprover från de olika nivåer som påträffats i borrhövlarna. Borrhövlarna som proverna togs från gick med ett undantag ned till 0 meter över havet och provtagning-

en gjordes på mellan 0,3 och 1,6 meters mellanrum. Jordproverna analyserade därefter av SWECO Geolab. Först därefter analyserades proverna av Arkeologikonsult utifrån ett arkeologiskt perspektiv. Vid genomgången utfördes även en översiktlig makrofossilanalys. De fynd som påträffats i borrhövlarna fotograferades, registrerades och daterades i de fall det var möjligt.

RESULTAT OCH ARKEOLOGISK UTVÄRDERING

I sju av de åtta borrhövlarna (figur 3) påträffades indikationer på mänsklig aktivitet i form av kulturlager, konstruktioner och fynd. De påträffade kulturlagren utgjordes av utfyllnadslager vilka tillkommit på fast mark då de aktuella borrhövlarna inte borrhövlades ned under vattennivå (figur 4 och 5). I ett av proverna (18S0304) påträffades trä som tyder på att det legat någon form av träkonstruktion på platsen.

Endast en mindre mängd fynd påträffades vilka utgjordes av glas och obrända djurben, av dessa kunde fynden av glas ges en grov datering.

Sammantaget visar borrhövlarna på förekomsten av kulturlager inom den aktuella delen av Blasieholmen, att dessa tillkommit på fast mark och att inga större träkonstruktioner inom borrhövlarnas djup kunde fastställas (figur 6).

Borrhål	Metod	Plus höjd (m.ö.h.)	Djup (m)	Antal prover	Provtagna nivåer från/till djup (m)	Indikationer från/till djup (m)
18S0301	Skrubborr	3,36	5,0	7	0,0–5,0	0,0–2,8
18S0302	Skrubborr	3,31	0,8	2	0,0–0,8	0,0–0,8
18S0303	Skrubborr	3,29	1,6	1	0,0–1,6	-
18S0304	Skrubborr	3,21	3,8	5	0,0–3,8	1,3–3,3
18S0305	Skrubborr	3,17	3,0	5	0,0–3,0	0,0–3,0
18S0306	Skrubborr	3,10	3,0	3	0,0–3,0	2,0–3,0
18S0307	Skrubborr	3,02	1,7	2	0,0–1,7	1,0–1,7
18S0310	Skrubborr	3,19	3,4	5	0,0–3,4	0,0–3,4

Figur 3. Grundläggande data gällande de undersökta borrhövlarna.

Figur 4. Borrhålen på Blasieholmen. I borrhål 18S0304 påträffades en möjlig konstruktionsnivå. Mot bakgrund av underlagskarta från Stockholms kommun, skala 1:2 500.

Borrhål	18S0301	18S0302	18S0303	18S0304	18S0305	18S0306	18S0307	18S0310
M.ö.h.	3,36	3,31	3,29	3,21	3,17	3,10	3,02	3,19
3			*					
2					16-19			
1	17-18			U				
0				K				
-1								
-2								

Dagens havsnivå

	Prov saknas från nivå
	Prov utan indikation
	Prov med indikation
K	Möjlig konstruktionsnivå
U	Utfyllnadslager
V	Möjligt vattenavsatt lager
16-17	Datering till århundrade
*	Tomt prov som enligt borrhållsprotokollet innehöll grusig siltig sand med tegelstenar

Figur 5. Undersökningens resultat där tabellen visar på vilken höjd över havet proverna tagits, vilka höjder över havet där indikationer, utfyllnadslager eller möjliga konstruktioner påträffats samt förekomster av daterande fynd.

Figur 6. De undersökta borrhålen, utbredningen för fornlämningen Stockholm 103:1 (urval, FMIS)/L2015:7789 (urval, KMR) och ungefärliga strandlinjer (Hasselmo 1981; Johansson & Århem 2002). Mot bakgrund av 1885 års karta, skala 1:7 000.

REFERENSER

Litteratur

HASSELMO, M. 1981. *Stockholm, Medeltidsstaden 17*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum.

JOHANSSON, M. & ÅRHEM, B. 2002. Staden på vatten, historia och arkeologi kring hamnar och stränder. *Upptaget, arkeologi i Stockholm inför 2000-talet*. Red Hallerdt, B. Stockholm: Samfundet S:t Erik.

Historiska kartor

STOCKHOLMS STAD 1733
Stockholms stad, Stockholm
Lantmäteristyrelsens arkiv: A99-1:67
Generalkarta 1733

Lantmätare P. Tillaeus

STOCKHOLMS STAD 1885
Stockholms stad, Stockholm
<https://stockholmskallan.stockholm.se/post/8975>
Karta öfver Stockholm 1885
Lantmätare A. R. Lundgren

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3173
Länsstyrelsens dnr:	431-9833-2018
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2018-03-19
Uppdragsnr i Fornreg:	201800249
Uppdragsgivare:	Förvaltningen för utbyggd tunnelbana (FUT), Stockholms läns landsting
Län:	Stockholms län
Socken och kommun:	Stockholms stad
Fastigheter:	Norrmalm 3:1 och 3:43
Fornlämning, FMIS:	Stockholm 103:1
Fornlämning, KMR:	L2015:7789
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning
Utförandetid:	2018-08-17
Koordinatsystem:	SWEREF 1800
Höjdsystem:	RH2000
Projektledare:	Johan Klange
Rapportansvarig:	Johan Klange
Fältpersonal:	Johan Klange, Stefan Gustafsson
Kvalitetssäkring:	Marta Lindeberg
Planer och layout:	Ida Söderström
Arkeobotanisk analys:	Stefan Gustafsson
Fynd:	Fynden kasserades efter registrering

Fornminnesregistret (FMIS) stängs ner 1 januari 2019 och ersätts av Kulturmiljöregistret (KMR).

BILAGA 1. PROVTABELL

Borrhål	Prov	Innehåll	Kommentar
18S0301	0–0,0	Tegel, träkol	-
18S0301	0–0,7	Tegel och fynd av bränt ben	-
18S0301	0,7–1,3	Kalkbruk, tegel, träkol och fynd av glas, obränt ben	-
18S0301	1,3–2,1	Enstaka träkol	-
18S0301	2,1–2,4	Träkol	-
18S0301	2,4–2,8	Enstaka träkol	Ren sand
18S0301	2,8–4	-	Nästan tomt prov
18S0301	4–5	-	Ren sand
18S0302	0,0–0,5	Tegel, kalkbruk, träkol	-
18S0302	0,5–0,8	Trärester (små), tegel	-
18S0303	0,0–1,6	-	Prov saknas
18S0304	0,0–1,3	-	Nästan tomt prov
18S0304	1,3–2	Trärester, huggspån, tegel och fynd av obränt ben	-
18S0304	2–2,6	Trärester (konstruktion), tallbarr, näver	Möjligt konstruktionsträ
18S0304	2,6–3,3	Träkol, trärester (fibrer)	-
18S0304	3,3–3,8	-	Nästan tomt prov
18S0305	0,0–0,7	Tegel, kalkbruk och fynd av glas	-
18S0305	0,7–2,4	Tegel, träkol, trärester (små)	-
18S0305	2,4–2,6	Träkol, trärester	Nästan tomt prov
18S0305	2,6–3	Träkol	Nästan tomt prov
18S0306	0,0–1	-	-
18S0306	1–2	-	Nästan tomt prov
18S0306	2–3	Tegel, trärester, träkol	Nästan tomt prov
18S0307	0–1	-	Modern stenkross
18S0307	1–1,7	Tegel, träkol	-
18S0310	0,0–0,9	Tegel	-
18S0310	0,9–2,2	Tegel, kalkbruk, träkol	-
18S0310	2,2–2,7	Enstaka träkol	-
18S0310	2,7–3	-	Nästan tomt prov
18S0310	3–3,4	Tegel, träkol	Nästan tomt prov

BILAGA 2. FYNDTABELL

Borrhål	Prov	Fynd	Datering
18S0301	0,7-1,3	Flaskglas	1700-1800 tal
18S0304	1,3-2	Obränt ben	-
18S0305	0,0-0,7	Glas (kärl)	1600-1900 tal

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3173